

Gorbaçýowyň, Ýelsiniň, Putiniň teklipleri we «daşkelle» NATO

Category: Kitapcy, Publisistika, Sözler

написано kitapcy | 26 января, 2025

Gorbaçýowyň, Ýelsiniň, Putiniň teklipleri we "daşkelle" NATO
GORBAÇÝOWYŇ, ÝELSIÑIŇ, PUTINIŇ TEKLIPLERI we «DAŞKELLE» NATO

Haýspsy has wajyp – ýüz müňlerce ukrainindir rusuň ölmegi we ýaralanmagymy ýa-da ýüz milliardlarça dollarlyk «rekord girdeji»?

Gaýa-gopuz ýok ýerden ABŞ-nyň Döwlet Howpsuzlyk arhiwi taryhy resminamalaryň birini köpçüligiň dykgatyna ýetirdi. Herniçik-de bolsa, otuzynjy ýyl dolanşygynدا inçelik bolar diýip düşünendirler-dä. Çünkü waka 1994-nji ýylyň 14-nji ýanwarynda Moskwanyň golaýyndaky Nowo-Ogarýowoda bolup geçýär.

Näme waka bolup geçendir öydýärsiňiz? Russiýanyň we ABŞ-nyň prezidentleri Boris Ýelsin bilen Bill Klintonyn arasynda bolan duşuşyk. Birnäçe gün öñ onuň resmi maglumatlary mälim edildi. Arhiw bu duşuşygyň pikir edilişinden has möhümdigini orta

goýýar. Çünkü rus lideri «Barybir NAT0-ny giñeltmek pikiriňiz bar bolsa, guramanyň hataryna birinji goşuljak ýurt biz bolalyň» diýýär.

O nädip beýle bolýar? «NAT0-nyň agzasy Russiýa» boljak zatmy, heý?

Bu soragyň jogabyny biraz soňuna goýup, ilki NAT0-nyň kyssasyna gysgaça ser salalyň.

NAT0 elmydama giñäp durmaly diýen zat barmy?

Harby pakt 12 ýurduň gatnaşmagynda 1949-njy ýylда guruldy we şu günř çenli giñele-giñele geldi (1952-nji ýıldaky birinji giñelmesinde Türkiýe we Gresiýa ýaranlyga agza edilipdi).

Segsenji ýyllaryň ahyrynda sowet lideri Mihail Gorbaçýow halkara parahatçylygy üpjün etmek we ýaragsyzlanmak boýunça işjeň rol oýnady. Şol geçen döwürde birnäçe faktor sosialistik sisyema diýilýän ýurtlaryň dargamagyna, 1991-nji ýylyň soňky günlerinde-de Sowet Soýuzynyň çağsamagyna getirdi.

1991-nji ýylyň 1-nji iýulynda sosialistik blogyň harby topary bolan Warşawa pakty öz-özünü ýatyrdы. Şeýle şertlerde «oňa garşıdaşlykda gurlan NAT0 hem şeýle ädimi ädermidi?» Ýatyrjakmy, heý!..

ABŞ we NAT0 1990-njy ýylда paktyň «Gündogara tarap bir millimetrem süýşmejekdigine» söz beripdi. Emma munuň hiç hili kepilligi, şertnamasy ýokdy. Has açık aýdanda, Gorbaçýow aldanypdy.

NAT0-nyň hemiše duşmana mätäçligi bardy. «Kommunizm howpy» we SSSR aradan aýrylypdy. Başga bir duşman tapmalydy.

Bu tagalla gaty kän garaşdyrmaly etmedi. Moskwa öñki ýerinde durdy, «erbetlik ruslaryň genlerine siňen bolmalydy». Netijede täze Russiýa we aradan geçen wagtyň dowamynda Hytaý (ýagdaýa görä Eýran, Demirgazyk Koreýa we başgalar) duşman tapma mätäçligine kynçylyksyz jogap beripdiler.

NAT0 häzire çenli dürli bahanalar bilen dokuz gezek giñedi. Ýakynda Şwesiýa bilen onuný gezek giñär.

Togsanynjy ýyllaryň dowamynda uzak wagtlaýyn taýýarlyklary gören NAT0 1999-njy ýylда Çehiýany, Wengeriýany, Polşany hataryna goşupdy. Muny duruzyp bolmajagyna göz ýetiren Yelsin kyrk ýyl öñ «»Barybir durmajak bolsaňyz, guramanyň hataryna

birinji goşuljak ýurt biz bolalyň» diýipdi. Klinton gümmissümmä urup gezi başa ýana sowupdy.

• **Putin: Bizi NATO alyň**

1999-njy ýylyň soňky gündünde Yelsin wezipesini Vladimir Putine tabşyryp, işden gitdi. Täze lider bir tarapdan «SSSR-iň dargamagynyň XX asyryň iň uly tragediýasydygyny» aýdýardı, beýleki bir tarapdanam Sowet Soýuzynyň gowşamagynda ABŞ bilen giren ýaraglanma ýaryşynyň ýaramaz täsirini analiz etmäge synanyşyardı.

Biraz wagtdan soň Klinton bilen geçiren duşuşygynda «Bizi-de NATO alyň» teklibini beren Putin jogap ýerine gümmissümmä urlan düşnüsiz sözleri eşidipdi. Hüt şol wagtam NATO täze giňelmä taýýarlyk görüp ýördi.

«2001-nji ýylyň 11-nji sentýabré teraktyndan» soň bu gezek Jorj

Buşuň hökümeti bilen ýakyn hyzmatdaşlyk açmaga meýil bildiren Putiniň sabyr-takaty NATO-nyň 2004-nji ýyldaky giňemesi bilen dolup-daşypdy. Bolgariýanyň, Rumyniýanyň, Slowakiýanyň, Sloweniýanyň yzy bilen öñki sowet respublikalary Estoniýa, Latwiýa, Litwa hem paktyň düzümine giripdi. Daşary syýasatda täze ugur kesgitlän rus lideri 2007-nji ýylyň 10-njy fewralynda Mýunhende geçirilen Howpsuzlyk konferensiýasynda ABŞ-na we NATO berk duýduryşlary berýärdi.

Elbetde, Russiýa Ýelsindir Putiniň NATO goşulma islegini dillenmezden önem Günbataryň isleýşi ýaly hereket edýärdi. Şol sanda «gojaman Russiýanyň» pakta goşulaýmagy hiç aňsat däldi. Galyberse-de, olam ABŞ-dan soň harby blogyň iň esasy agzasy hökmünde iň bolmanda Germaniýa ýaly agramy bar döwlet kimin hereket etjek bolardy. Özüni NATO-da Pribaltika respublikalary ýaly maýda ýurtlaryň arasynda «deňhukukly agza» hökmünde kabul edilmegi bilen hijem ylalaşmazdy.

Russiýany NATO guramasyna we Günbataryň başyny çekýän syýasy-ykdysasy sistemasyna uýgunlaşdyrmak juda kyn bolardy. Emma hemme zada garşıy şeýle çykalga bardy we bu synag ediliп bilnerdi.

Edil häzir gelip ýeten ýerimize ser salyň. Özünden ejiz goňşy ýurduna çozan Russiýa, oňa garşıy goranýan Günbatar we gitdigiçe Üçünji jahan uruşynyň atom bombalarynyň tüssesini ýeňsesinde duýyan adamzat...

Häzirki ýagdaýymyz şondan gowumy? Ýagny iň bolmanda Russiýany NATO we Günbatar sistemasyna goşma kynçylyklary bilen deňeşdirilmegi mümkün saýylıp biljek derejede kyn şertlere düşmedikmi näme?

• **Ýarag söwdagärlerine ýalkymly salam!**

Ýokarda ýazanlaryma güläýjek, meni samramakda aýyplap biläýjek okyjylaram bolup biler. Netijede «taryh şert galybyny kabul etmeýär», şeýle dälmi? Emma bulary görmek-bilmek, pikirlenmek, belkäm şu gün we ertir peýdamyza bolup biler.

Häzirki döwrüň dünýäsi ýalan-ýaşryklar, agressiýalar bilen şekillenýär we bolup geçýän masgaraçylyklar şobada adaty, bolaýmaly zat ýaly, gündelik durmuşyň bir bölegine öwrülip bilyär.

Meselem, dünýäde parahatçylygy goramak boýunça hemmelerden has

köp jogapkärçilik duýmaly BMG-nyň Howpsuzlyk Geňesiniň hemişelik agzasynyň (ABŞ, Russiá, Fransiá, Hytaý, Angliá) dünýäde iň köp ýarag öndürýän we satýan alty ýurduň bäsidiği (Germaniá Angliyadan öňe geçdi) size geň görnenokmy?

Makalamyň adynda «nato kelle, nato mermər» sözünden gelip çykan söz oýnatmasyny goýdum (grek dilinde “Na to kefari na to mermari” gödek dilde aýdylanda “ine kelle, ine mermər” manysyny berýär, gysgaça terjime edende «daşkelle»). Elbetde, NATO bulary «daşkelle» bolanlygyndan (ýa-da diňe «daşkelle» ýa «daşýürek» bolanlygyndan) edenok.

ABŞ-nyň Daşary işler ministrliginiň ýakynda öwünip diýen ýaly mälim eden habarnamasında «ABŞ-nyň ýarag söwdasynyň geçen ýyl rekord girdeji bilen 238 milliard dollara ýetendigi» aýdylýar. 238 milliard dollar eýýäm iki ýyl bări elliden gowrak ýurduň Ukraina eden jemi ykdysady-harby kömegindenem köp.

ABŞ-nyň ýaragdan düşyän bu rekord ýarag girdejisine Russiyanyň, Fransiyanyň, Hytaýyň, Germaniyanyň, Angliyanyň we beýleki döwletleriň ýarag söwdasyndan düşyän girdejilerini-de goşuň...

Hem şu soraga hökman jogap beriň: Haýspsy has möhüm, yüz müňlerçe ukrainalynyň we russiyalynyň gyrylmagydyr ýaralanmagymy ýa-da yüz milliardlarça dollarlyk «rekord girdejimi»?

Hakan AKSAÝ.

01.02.2024 ý. Publisistika